

Ժ Ա. Մ Ա Ն Ա Կ Ա Կ Ի Յ Ք

Գաղղիացւոց ազգը այս տարուանս քանի մը ամսուանը մէջ բաւական զգալի կորուստներ ըրաւ, զրկուելով իւր երեւելի անձանց մէկ քանիէն, որոց մէջ աւելի նշանաւորներն են Սքրիպ, Միւրժէ եւ Պօսքէ: Այս անգամ նոցա կենդանագիրը ներկայացնելով՝ համառօտ տեղեկութիւն մ'ալ տամք նոցա վարուցը վերայ:

Ա. Պ Օ Ս Ք Է.

ՊՕՍՔԷ այն քաջասիրտ գաղղիացի զօրավարն էր որ Ալմայի պատերազմին մէջ մեծ անուն հանեց, Ինքիրմանի պատերազմը շահեցաւ (5 նոյեմբերի 1854), ու Մամլուն Վէր ամուրը առաւ քաջութեամբ (5 յունիսի 1855): Սեւասթոփոլի վերայ եղած յարձակման մէջ ալ (7 յունիսի 1855) ցուցուց իւր արիւնքիւնն ու աներկիւղ սիրտը, ուր եւ կուրծքին ընդունեցաւ սաստիկ հարուած մը որ զինքը մահուան դուռը հասուց:

Արեւելեան պատերազմէն վերջը՝ Պօսքէ իւր քաջագործութեանցը փոխարէն՝ մեծամեծ պատուանշաններ ստանալով՝ մարշալ ու միանգամայն անդամ ծերակուտին անուանեցաւ: Բայց իւր մահացու վէրքէն ստիպեալ՝ քաջութեամբ էր պատերազմական գործերէ ու հինգ տարի հիւժեալ կմաշէր: Վերջապէս հասաւ մահն ու առաւ տարաւ զնա ի փառք: Պօսքէ Գաղղիոյ այժմու մարշալներուն մէջ ամենէն երիտասարդն էր: Մեռաւ 49 տարուան, ու բոլոր Գաղղիա լացաւ իւր քաջասիրտ ու առաքինի սպարապետին վրայ:

Մեր վիմատիպ կենդանագիրը օրինակուած է Իվօն անունով հռչակաւոր նկարչին պատկերէն:

Բ. Մ Ի Ի Ր Ժ Է.

ՀԱՆՐԻ ՄԻԻՐԺԷ ծնած էր իՓարիզ, ուր եւ ապրեցաւ ու անուն հանեց իւր գրութիւններովը:

Միւրժէ սկսաւ նախ լրագրաց եւ օրագրաց հատուածներ տալ, բայց իւր համբաւը ստացաւ Լա վի տը Պօէմ գրութիւններովը: Ասկէ զատ գրեց նաեւ այլ եւ այլ վիպասանութիւններ ու թատերգութիւններ, որոց մէջ Լը տէրնիէ Ռանտէվու ըստածը աւելի անուն եւ յաջողութիւն գտաւ:

Միւրժէի ոգը ընդհանրապէս յղկած է ու լեզուն ընտիր: Նորա բնաւորութիւնը շատ ընկերական ու սիրելի լինելով՝ իւր գրութիւններուն յարգը աւելի եւս կշատնար: Մեռաւ այնպիսի տարիքի մը մէջ՝ որ դեռ շատ յոյս կուտար թէ Գաղղիոյ մատենագրութեանը նոր ֆուրկութիւններ ու իւր անուանը նոր փառքեր աւելցնէ, թէպէտ եւ թողածն ալ բաւական է զՄիւրժէ Գաղղիոյ այժմու անուանի մատենագրաց մէջ դասելու:

Գ. Ս Ք Ր Ի Պ.

ՍՔՐԻՊ Գաղղիացւոց առաջին կատակերգակն էր, թէ՛ իւր կատակերգութեանց առատութեամբը եւ թէ նոցա մէջ ցուցուցած ֆարտարութեամբն ու տաղանդովը. ուստի եւ այնպիսի անուն մը ժառանգեց, որ ոչ միայն իւր ազգին, այլ նաեւ այլոց ազգաց զարմանալի եղաւ:

Սքրիպ ծնած էր 1791-ին դեկտեմբերի 25-ին իՓարիզ, ուր եւ իւր ուսումնական կրթութիւնն առաւ: Վեց տարուան էր երբ կորսնցուց իւր հայրը՝ որ մեծաքսեղէնի պզտի խանութ մը կբռնէր: Սքրիպ պզտիկուց իվեր մեծ սէր ունէր կատակերգութեանց. տարիքին հետ այն սէրն ալ ամեցաւ, այնպէս որ 20 տարուան կար չկար՝ կատակերգութիւն մը շինեց Տէրվիշ անունով, որ Փարիզ ներկայացուցաւ: Բայց ոչ Տէրվիշը եւ ոչ անոր յաջորդ կատակերգութիւնները յաջողութիւն գտան: Պօնէ փաստաբանը, որ հօրը տեղ նորա խնամակալ էր դրուած՝ զուր տեղ կխրատէր երիտասարդը որ ետ կենայ թատրոնէն ու փաստաբանութեան լինի հետամուտ: Սքրիպ կզգար որ ներքին կոչում մը ունէր կատակերգութեան, եւ թէ անով միայն պիտի կարենար օր մը անդամ լինել Գաղղիոյ ֆեմարանին, անուն, փառք ստանալ ու միլիոններու տէր լինել: 1812-ին սկսաւ յաջողութիւնն ու վաստակը:

Սքրիպ օր օրուան վրայ ծանօթանալով ու իւր թատերգութիւններովը հասարակաց համակրութիւնը շահելով, ոյժ տուաւ իւր բեղմնաւոր մտքին, ու կատակերգութեանց այնպիսի բազմութիւն մը արտադրեց՝ որուն վրայ մարդ չկրնար չզարմանալ: Իրաւ, իւր թատերգութեանց մեծագոյն մասը զանազան բերթողաց գործակցութեամբ է շինած, բայց եւ միշտ ինքն առաջին ու գլխաւոր բաժինն ունեցած է, անոր համար ալ նոցա փառքն ալ աւելի Սքրիպին կերթայ:

Բայց Սքրիպին մեծագոյն փառքն ու արդիւնքը գործերգութեան (opéra) մէջն է, յորում երեսուն տարի չունեցաւ զոր ախոյեան: Եւ յիրաւի, Սքրիպին պէս կամ ոչ ինչ ընդհատ զուարթալի եւ սմափիշ վօտվիլներ շինող ուրիշներ ալ եղան. եղան եւ քանի մը մեծ կատակերգուներ որ Սքրիպին պէս — գուցէ եւ աւելի՝ եւս — հանձարաւոր ոգելից ու ֆարտար կատակերգութիւններ գրեցին. բայց չեղաւ եւ ոչ որ որ Սքրիպի նախանձորդ ելնէ, ոչ թէ միայն բեղմնաւոր առատութեան, այլ մանաւանդ նորա ախորժելի կերպին եւ կորովոյն. որով գերազանցեց թատերգութեան այն դժուարին մասին մէջ որ կատակային գործերգութեանէն (opéra comique) կերթար մինչեւ իմեծ հանդէսն դիւցազներգական (drame épique): Եւ յիրաւի, որպիսի

Խ. ՍՐԵՅԱՆ

Լ. ԹԵՐՄԻԿԵԼ

Ա. ԽԱՇԱԾՅԱՆ

զանազան ու զարմանալի ներշնչութեանց ծնունդը մեր առջեւ կներկայանան, և ա՛յն էժ (1823), և Տամ Պլանշ (1825) մինչեւ իճիւկն ու Բրոֆէթ, որ եւ ամէնը պատկուեցան յաջողութեամբ եւ փառօր:

Այս դժուարին ասպարիզին մէջն է ահա, որ Սքրիպ մասնաւոր կերպով վեհագոյն կերեւի յայտնաբերուեց: Ռոպէր լը Տիապլը ու և ա ժիւ-ի վը միշտ պիտի իրենց յարգը անկորուստ պահեն, ինչպէս նաեւ և ա Միւլէթ, Ֆիլիթըր, Լ'ամպասատրիս, Տօմինօ Նուար, եւ շատ մը ուրիշ կատակային գործերգութիւնները, որ ոչ միայն Սքրիպի, այլ եւ բազմաթիւ երգահանից (compositeur) անունը մեծցուցին:

Սքրիպին գրեթէ կէս դարու միակերպ յաջողութիւնը՝ շատ նախանձորդներ գրգռեց, մանաւանդ որ Սքրիպի հետզհետէ հարստութիւն դիզելը՝ նոցա աղքատ մնալուն պատճառ մըն էր. ուստի եւ վերջերս շատ աշխատեցան որ նորա յարգը պակսեցնեն, դէմ գրելով ու չարաչար քննադատելով նորա քանի մը թերութիւնները. բայց հասարակութիւնը միշտ զարմանքով ու երախտագիտութեամբ նայեցաւ այն մարդուն վրայ որ յիսուն տարի զինքը զուարճացուցեր, խրատեր, հրահանգեր ու լացուցեր էր:

Այո՛, հասարակութիւնը ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ աւելի վեհանձն է ու աւելի արդար: «Նախանձոր ախտը նախանձորին հետ կսկսի, նախան-

ձորին հետ կլմնայ, բսաւ օր մը մեզի Սքրիպ քաջալերելով. ժողովուրդը, ազգը՝ արդար է միշտ ու երախտագէտ իւր վրայ աշխատողաց: Ես այսպէս եմ փորձեր ու ֆանջեր, դուք ալ կփորձէք ու կֆանաչէք . . . »:

Սքրիպին այս քաջալերիչ խօսքը՝ սրտերնուս մէջ դրոշմած մնաց նորա մեզ ցուցուցած սիրալիր հիւրընկալութեանը հետ: Կրտսն Թէ Նորա Թաղման հանդէսը աւելի իշխանի, մանաւանդ Թէ Թագաւորի մը փառաւոր Թաղման կնրմանէր: Բայց Սքրիպ ոչ իշխան էր՝ ոչ Թագաւոր, այլ աղքատ հեղինակ մը որ չորս միլիոն ֆրանքի հարստութիւն կթողուր՝ զոր իւր գրչով միայն շահած էր: Սքրիպ իրեն կնքանշան առած էր երկու գրիչ որ զիրար խաչածեւ կբռնեն, տակն ալ այս մականութիւնը. *Inde fortuna et libertas*, այսինքն «Աստի բաղդ եւ ազատութիւն». որով կուզէր հասկեցնել Թէ իւր աշխատութեամբ, ճակտին քրտինքովն էր գտեր բաղդ ու ազատ կեանք: Վասն զի բաց ինչորս միլիոն ֆրանքէն՝ նաեւ ամէն տարի կընդունէր նա վաթսուն հազար ֆրանք՝ իւր Թատրերգութեանց բերած շահը, իբրեւ հեղինակի բաժին:

Թող խրախուսին հեղինակը, ու ռամիկն ալ չըսէ Թէ ուսումը հաց չբերեր. վասն զի ահա կբերէ 4 միլիոն ֆրանք հարստութիւն, 60 հազար ֆրանք եկամուտ, ու անմոռանալի անուն:

Տ Ա Ճ Կ Ա Կ Ա Ն Ա Ռ Ա Կ Ն Ե Ր .

Տաճկաց առականներուն շատը Արեւելքին Օսմանցւոց ձեռքը անցնելէն ետեւ՝ Հայոց եւ Յունաց առականներուն թարգմանութիւններն են: Ասոր ապացոյցները յայտնի կտեսնեմք մինչեւ ցայժմ Հայաստանի ու Վրաստանի կողմերը գործածական եղած առականներուն վրայ, որ ոչ միայն Հայերէն են, այլ եւ շատը ռուսաւորի ձեւ ունին: Թէ Հայերէն լինի սոցա բնագիրը եւ թէ տաճկերէն, այս ստոյգ է որ առակ կամ առած՝ այսինքն առակաւոր խօսքը-

սածդ՝ ժողովրդոց փիլիսոփայութիւնը, կամ այն փիլիսոփայութեան համառօտութիւնն է: Ուստի եւ մեծ յարգ ունի մեր աչքին առջեւ, իբրեւ Հասարակ ժողովրդեան համար դիւրիմաց խրատ եւ ընդհանրապէս հաճոյական եւ ընդունելի ճշմարտութիւն:

Այն առականներն մէկքանին հրատարակեմք այս տեղս ընտրանաւ եւ Հայերէն թարգմանութեամբ, ուրիշ ժամանակի թողլով մեծ հաւաքման մը հրատարակութիւնը:

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ .

Տգիտին հետ ջուր մի խմեր, գիտունին հետ քար կրէ. Աստուծոյ ձրքան հաճոյ է՝ երբ եղբայր զեղբայր սիրէ: (Ճանիլ իլին սու իլմէ, քեամիլ իլին բաշ բաշը. Մկլայա խօշ կէլմէզ մի՛ սեվսէ գարտաշ գարտաշը:)

Երկու սիրտ մէկ որ լինի, յարդնոցը բերդ կուլինի: (Իքի կեօնիւ պիր օլուրսա՝ սամանլըզ սերմատ օլուր:)

Մէկ ձեռքէն թնջ կելնէ, երկու ձեռքէն ձայն կելնէ: (Պիր էլին նեւի վար, իքի էլին սեւի վար:)

Հացը մինակ ուտողը՝ բերդ լեզուով կկապէ: (Էքմէյինի եպլընըզ եէյն՝ եիւֆիւնի տիլի իլէ պաղլար:)

Բարեկամ բարի՝ չար օրին յայտնի:

(Քիշինն տօսբու, քեօթիւ կիւնիւնտ: պէլիլ օլուր:)

Բեռանդ բեռնարարձն է ճշմարիտ քեզ ընկեր. Կրթակն ալ հետդ ընկնի՝ քե որ դու կրակն ես ընկեր: (Եար օլ տուր քի եիւք տէյնտե եար օլա. Նարե տիւշսէն պիլէ եանըս նար օլա:)

Քեզ սիրողին սեր ցրցուր՝ քե ես լինի ոտից կոխան. Մի սիրեր քեզ չըսիրողն, քե ես լինի տեր ես իշխան: (Սեվ սէնի սեվմէնի՝ եեր իլէ եեքսան իսէ. Սեվմէ սէնի սեվմէյնի՝ ալմէ սուլբան իսէ:)

Քան բարեկամդ ընդ ըրշնամուդ տեսանկ Լաւ է կորէիլ եւ կամ գետինն անցանկ: (Տօսբու թիւշման ըլա կեօրմէքտէն իսէ. Երգըլմի պիր եանա կիւմէր էյի տիր:)